

အခန်း (၆)

ရုပ်ပိုင်း

ရူပသမုဒ္ဒေသ

ရုပ်တို့ကို အကျဉ်းပြခြင်းကို ရူပသမုဒ္ဒေသဟု ခေါ်၏။

ရုပ်သည် အအေး အပူစသော ဆန့်ကျင်ဘက် အကြောင်းများ ကြောင့် ဖောက်ပြန်တတ်သော သဘောတရား ဖြစ်၏။ ဖောက်ပြန်တတ်သော သဘောအားဖြင့် ရုပ်သည် တစ်မျိုးတည်း ဖြစ်သော်လည်း ခက်မာခြင်း၊ ယိုစီးခြင်း၊ ပူခြင်း စသည်သီးခြားဂုဏ်သတ္တိများကြောင့် ရုပ်ကို ၂၈-မျိုးအထိ ထပ်မံ ခွဲခြား၏။

ရုပ် ၂-မျိုးခွဲခြားပုံ

ရုပ်ကို အကျဉ်းအားဖြင့် ဘူတရုပ်၊ ဥပါဒါရုပ်ဟူ၍ ၂-မျိုးခွဲခြားနိုင်၏။ နိပ္ပန္နရုပ်၊ အနိပ္ပန္နရုပ်ဟူ၍လည်း ၂-မျိုး ခွဲခြားနိုင်၏။

၁။ ဘူတရုပ် ၄-ပါး

ဥပါဒါရုပ်ထက် ကြီးကျယ်ထင်ရှားသော ရုပ်များကို ဘူတရုပ်များဟု ခေါ်၏။ များစွာစုဖွဲ့ မိလျှင် အကြီးအကျယ် ဖြစ်တတ်သောကြောင့် "မဟာဘူတ" (မဟာဘုတ်) ဟုလည်း အမည်ရ၏။ ဘူတရုပ် ၄-ပါးရှိ၏။

၁။ ပထဝီ = ခက်မာခြင်း၊ နူးညံ့ခြင်း၊ အစိုအခဲသဘော။ အတူ

ဗုဒ္ဓအဘိဓမ္မာအနှစ်ချုပ်

ဖြစ်ဖက် ရုပ်ကလာပ်များ၏ တည်ရာမှီရာ ဖြစ်၏။

၂။ အာပေါ = ဖွဲ့စည်းခြင်း (စိုစွတ်စေးကပ်ခြင်း)၊ ယိုစီးခြင်းသဘော။
အတူဖြစ်ဖက် ရုပ်ကလာပ်များကို ပေါင်းဖွဲ့ပျံ့နှံ့စေ၏။

၃။ တေဇော = ပူခြင်း၊ အေးခြင်းသဘော။ အတူဖြစ်ဖက်ရုပ်ကလာပ်
များကို ရင့်ကျက်စေတတ်၊ ထက်စေတတ်၊ ပူစေတတ်၊
နှူးညံ့စေတတ်၏။

၄။ ဝါယော = ထောက်ကန်ခြင်း၊ တွန်းကန်ခြင်း (လှုပ်ရှားခြင်း)
သဘော။ အတူဖြစ်ဖက် ရုပ်ကလာပ်အစုတို့ကို ရွေ့
ရှားစေတတ်၊ တိုက်လွှင့်တတ်၏။

၂။ ဥပါဒါရုပ် ၂၄-ပါး

ဘူတရုပ်တို့ကို မှီတွယ်၍ ဖြစ်ကြသောရုပ် ၂၄-ပါးကို ဥပါဒါရုပ်
များဟု ခေါ်၏။ ဤရုပ်တို့တွင် ပဿာဒရုပ် ၅-ပါး၊ ဂေါစရရုပ် ၄-ပါး၊
ဘာဝရုပ် ၂-ပါး၊ ဟဒယဝတ္ထု ၁-ပါး၊ ဇီဝိတရုပ် ၁-ပါး၊ အာဟာရရုပ် ၁-
ပါး၊ ပရိစ္ဆေဒရုပ် ၁-ပါး၊ ဝိညတ်ရုပ် ၂-ပါး၊ ဝိကာရရုပ် ၃-ပါးနှင့် လက္ခဏာရုပ်
၄-ပါးတို့ ပါဝင်ကြ၏။

(က) ပဿာဒရုပ် ၅-ပါး

ဘူတရုပ် ၄-ပါးကို ကြည်လင်စေတတ်သော အကြည်ဓာတ် ၅-
ပါးကို ပဿာဒရုပ်များဟုခေါ်၏။

၁။ စံက္ခူပဿာဒ = မျက်စိအကြည်ဓာတ်။ မျက်နက်ဝန်းအလယ်
ပုံရိပ်ထင်ရာ မျက်လွှာ ၇-ထပ်တို့၌ ပျံ့နှံ့၍
တည်၏။

၂။ သောတပဿာဒ = နားအကြည်ဓာတ်။ နားပေါက်အတွင်း၌
လက်စွပ်၊ သဏ္ဍာန်ရှိသော အရပ်၌ ပျံ့နှံ့၍
တည်၏။

၁၇၀

ဒေါက်တာမင်းတင်မွန်

၃။ ဃာနပသာဒ = နှာအကြည်ဓာတ်။ နှာခေါင်းပေါက်အတွင်း ဆိတ်ခြေသဏ္ဍာန်ရှိသော အရပ်၌ ပျံ့နှံ့၍ တည်၏။

၄။ ဇိတပသာဒ = လျှာအကြည်ဓာတ်။ လျှာ၏အလယ်အထက် ပြင်တွင် ကြာရွက်ဖျားသဏ္ဍာန်ရှိသော အရပ် ၌ ပျံ့နှံ့၍ တည်၏။

၅။ ကာယပသာဒ = ကိုယ်အကြည်ဓာတ်။ ဆံဖျား၊ အမွှေးဖျား၊ ခြေ သည်းဖျား၊ လက်သည်းဖျား၊ ခြောက်မာသော အရေတို့ကို ချန်လှပ်၍ တစ်ကိုယ်လုံး၌ ပျံ့နှံ့၍ တည်၏။

(ခ) ဂေါစရရုပ် ၇-ပါး

ပဉ္စဝိညာဏ်၏ ကျက်စားရာ အာရုံများဖြစ်ကြ၏။

၁။ ရူပါရုံ = အဆင်း (ဝဏ္ဏ)

၂။ သဒ္ဓါရုံ = အသံ (သဒ္ဓ)

၃။ ဂန္ဓာရုံ = အနံ့ (ဂန္ဓ)

၄။ ရသာရုံ = အရသာ (ရသ)

၅။ ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရုံ = အထိအတွေ့ (ဖောဋ္ဌဗ္ဗ)၊ တရားကိုယ်မှာ ထိတွေ့ ကောင်းသော ပထဝီ၊ တေဇော၊ ဝါယောတို့ ဖြစ် ကြ၏။

မှတ်ချက်။ ။ ဖောဋ္ဌဗ္ဗကို ပထဝီ၊ တေဇော၊ ဝါယောဟု ရုပ် ၃-ပါး ယူသောကြောင့် ဂေါစရရုပ် ၇-ပါး ဖြစ် သည်။

(ဂ) ဘာဝရုပ် ၂-ပါး

အဖို အမ ဖြစ်ဖို့ရန် အကြောင်းခံဖြစ်သော ရုပ်များတည်း။

ဗုဒ္ဓအဘိဓမ္မာအနှစ်ချုပ်

၁။ ဣတ္ထိဘာဝရုပ် = အမသတ္တဝါဖြစ်ဖို့ရန် အကြောင်းခံဖြစ်သော ရုပ်၊ အမသတ္တဝါ၏ တစ်ကိုယ်လုံး၌ ပျံ့နှံ့၍ တည်၏။

၂။ ပုပ္ဖာဝရုပ် = အထီးသတ္တဝါဖြစ်ဖို့ရန် အကြောင်းခံဖြစ်သော ရုပ်၊ အထီးသတ္တဝါ၏ တစ်ကိုယ်လုံး၌ ပျံ့နှံ့၍ တည်၏။ ပုရိသဘာဝရုပ်ဟုလည်း ခေါ်၏။

(ဃ) ဟဒယဝတ္ထုရုပ်

နှလုံးသားအတွင်း ပုန်းညက်စေ့လောက်ပမာဏရှိသည် တွင်းငယ်၌တည်သော တစ်လက်ဆွမ်းမျှလောက် သွေးကိုမှီ၍ ဖြစ်သော စိတ်စေတသိက်တို့၏ မှီရာဝတ္ထုရုပ်ကလေးများ။

(င) ဇီဝိတရုပ်

ကံကြောင့်ဖြစ်သော ကမ္မဇရုပ်တို့၏ အသက်။ ကမ္မဇရုပ်တို့၏ အသက်ရှည်ရန် အစောင့်အရှောက် အကြောင်းထူးသဘော။

(စ) အာဟာရရုပ်

အစားအစာ၌ပါသော အဆီအနှစ် အစေးဩဇာ။

(ဆ) ပရိစ္ဆေဒရုပ်

ရုပ်ကလာပ်ချင်း မရောယှက်ရန် ပိုင်းခြားပေးသော ရုပ်။ ကလာပ်မှုန်တို့၏ ပတ်လည်ဝန်းကျင်ရှိ ဟင်းလင်းလဟာနယ် (ဝါ) အာကာသဓာတ်။

(ဇ) ဝိညတ်ရမ် ၂-ပါး

မိမိ၏အလိုဆန္ဒကို သူတစ်ပါးတို့အား သိစေနိုင်သော အပူအရာ

၁၇၂

ဒေါက်တာမင်းတင်မွန်

အထူးပင်တည်း။

၁။ ကာယဝိညတ် = မိမိ၏အလိုဆန္ဒကို သူတစ်ပါးတို့အား သိစေ တတ်သော ခြေလက် ဦးခေါင်းစသည် ကိုယ် အမှုအရာ အထူး။

၂။ ဝစီဝိညတ် = မိမိ၏အလိုဆန္ဒကို သူတစ်ပါးတို့အား သိစေ တတ်သော စကားသံ စသည် နှုတ်အမှုအရာ အထူး။

(ဗျ) ဝိကာရရုပ် ၃-ပါး

ထူးခြားသော အမှုအရာများပင်တည်း။

၁။ လဟုတာရုပ် = နိပ္ပန္နရုပ်တို့၏ မလေးလံဘဲ သွက်လက် ပေါ့ပါးခြင်း အမှုအရာအထူး။

၂။ မုဒုတာရုပ် = နိပ္ပန္နရုပ်တို့၏ မကြမ်းတမ်းဘဲ နူးညံ့နုနယ် ခြင်း သဘော။

၃။ ကမ္မညတာရုပ် = နိပ္ပန္နရုပ်တို့၏ ပေါ့ပါးနူးညံ့မှုကြောင့် ကိုယ်မှု နှုတ်မှုအမျိုးမျိုး၌ ကောင်းမွန်ခံ့ညားခြင်း သဘော။

မှတ်ချက်။ ။ အထက်ပါ ဝိကာရရုပ် ၃-ပါးကို ကာယ ဝိညတ်၊ ဝစီဝိညတ်တို့နှင့် ပေါင်း၍ ဝိကာရရုပ် ၅-ပါးဟုလည်း ရေတွက်၏။

(ည) လက္ခဏာရုပ် ၄-ပါး

နိပ္ပန္နရုပ်တို့၏ ဖြစ်ခြင်း၊ ရင့်ခြင်း၊ ပျက်ခြင်း အခိုက်အတန့်တို့ ကို မှတ်သားပြသည့် အမှတ်လက္ခဏာတို့ပင်တည်း။

၁။ ဥပစယရုပ် = ပဋိသန္ဓေတည်စဉ် ပထမရုပ်တို့၏ ဖြစ်ခြင်း၊

ဗုဒ္ဓအဘိဓမ္မာအနှစ်ချုပ်

ထို့နောက် တစ်ဘဝတာ အတွက် ရထိုက်သမျှ ရုပ်များ ပြည့်စုံသည်တိုင်အောင် တိုးတက်၍ ဖြစ်ခြင်း။

၂။ သန္တတိရုပ် = တစ်ဘဝအတွက် ရထိုက်သမျှ ရုပ်များ ပြည့်စုံ သည်ကစ၍ အစဉ်မပြတ် ထပ်ကာထပ်ကာ ဖြစ်ခြင်း။

၃။ ရေတာရုပ် = ရုပ်တို့၏ "ဋီ" အခိုက် အမှတ်အသား။ တစ် နည်း ရုပ်တို့၏ ချုပ်ပျက်ခြင်း "ဘင်" သို့ ဦး တည်နေသော ရင့်ရော်မှု။

၄။ အနိစ္စတာရုပ် = နိပ္ပန္နရုပ်တို့၏ ချုပ်ပျက်ခြင်း "ဘင်" သဘော။
မှတ်ချက်။ ။ ဥပစယနှင့် သန္တတိရုပ်တို့ကို ပေါင်း၍ ဇာတိ ရုပ်ဟုလည်း ခေါ်၏။

နိပ္ပန္နရုပ် ၁၈-ပါး

ဘူတရုပ် ၄-ပါး၊ ပသာဒရုပ် ၅-ပါး၊ ဂေါစရရုပ် ၇-ပါး (ပထဝီ၊ တေဇော၊ ဝါယော၊ ပါဠိ၊ ဖြစ်၍ ၄-ပါး၊ ရေတွက်ရန်)၊ ဘာဝရုပ် ၂-ပါး၊ ဟဒယ ဝတ္ထုရုပ်၊ ဇီဝိတရုပ်၊ အာဟာရရုပ်၊ ပေါင်း ရုပ် ၁၈-ပါးတို့ သည် ကံ၊ စိတ်၊ ဥတု၊ အာဟာရ ဟူသော အကြောင်းတရား ၄-ပါးတို့ ဖြစ်စေအပ်၊ ပြီးစေ အပ်သောကြောင့် နိပ္ပန္နရုပ်များ မည်ကုန်၏။

ဤရုပ်တို့သည် ခက်မာခြင်းစသော သဘောတရားကိုယ်စီ ရှိကြ သဖြင့် သဘာဝရုပ် ဟူ၍လည်း အမည်တွင်ကြ၏။

တစ်ဖန် ဥပါဒ်၊ ဇရာ၊ အနိစ္စတာ ဟူသော သင်္ခတလက္ခဏာတို့နှင့် တကွ ဖြစ်သောကြောင့် ဤရုပ်တို့ကို သလက္ခဏရုပ် ဟူ၍လည်း ခေါ်ကြ ၏။

ဖောက်ပြန်ခြင်းသဘော ရှိသောကြောင့် ရူပရုပ်ဟုလည်း
အမည်ရ၏။

အနိစ္စ၊ ဒုက္ခ၊ အနတ္တဟူသော လက္ခဏာယာဉ် ၃-ပါးသို့ တင်ကာ
သုံးသပ်ထိုက်သောကြောင့် သမ္မသနရုပ်ဟုလည်း အမည်တွင်၏။

အနိပ္ပန္နရုပ် ၁၀-ပါး

ပရိစ္ဆေဒရုပ် ၁-ပါး၊ ဝိညတ်ရုပ် ၂-ပါး၊ ဝိကာရရုပ် ၃-ပါး၊ လက္ခဏ
ရုပ် ၄-ပါး၊ ပေါင်း ၁၀-ပါးတို့သည် ကံ၊ စိတ်၊ ဥတု၊ အာဟာရဟူသော
အကြောင်း ၄-ပါးတို့ မဖြစ်စေအပ်၊ မပြီးစေအပ်သောကြောင့် အနိပ္ပန္နရုပ်
များ မည်ကြ၏။

ဤရုပ်တို့သည် ကိုယ်ပိုင်သဘောတရား မရှိသဖြင့် အသဘာဝ
ရုပ်၊ သင်္ခတလက္ခဏာနှင့်တကွ မဖြစ်သောကြောင့် အလက္ခဏရုပ်၊
ဖောက်ပြန်ခြင်းသဘောမရှိသောကြောင့် အရူပရုပ်၊ လက္ခဏာယာဉ် ၃-
ပါးသို့ တင်ကာ မသုံးသပ်ထိုက်သောကြောင့် အသမ္မသနရုပ်ဟူ၍လည်း
အမည်ရကြ၏။

ရုပ် ၁၁-မျိုး ရေတွက်နည်း

ရုပ် ၂၈-ပါးကို ဇာတ်တူအားဖြင့် ပေါင်းလိုက်သည်ရှိသော်
ဘူတရုပ် ၁၊ ပသာဒရုပ် ၁၊ ဂေါစရရုပ် ၁၊ ဘာဓရုပ် ၁၊ ဟဒယရုပ် ၁၊
ဇီဝိတရုပ် ၁၊ အာဟာရရုပ် ၁၊ ပရိစ္ဆေဒရုပ် ၁၊ ဝိညတ်ရုပ် ၁၊ ဝိကာရရုပ် ၁၊
လက္ခဏရုပ် ၁ ဟူ၍ ပေါင်း ရုပ် ၁၁-ပါးကိုရ၏။

ရူပဝိဘာဂ

ရုပ်တို့ကို ဝေဖန်ခြင်းကို ရူပဝိဘာဂဟုခေါ်၏။ ရုပ် ၂၈-ပါးတို့ကို
အဇ္ဈတ္တိက-ဗဟိရ၊ ဝတ္ထု-အဝတ္ထု၊ ဒွါရ-အဒွါရ၊ ဣန္ဒြိယ-အနိန္ဒြိယ၊
ဩဠာရိက-သုခုမစသည်ဖြင့် ခွဲခြားဝေဖန်ပုံကို ရူပဝိဘာဂယေား၌ ကြည့်

ဗုဒ္ဓအဘိဓမ္မာအနှစ်ချုပ်

ပါ။ အကျဉ်းမှတ်ရန်မှာ-

၁။ အဇ္ဈတ္တိကရုပ် = ပသာဒရုပ် ၅-ပါး။ ဤရုပ်တို့သည် ခန္ဓာကိုယ် အတ္တဘောအား ကျေးဇူးအထူးများ၍ သတ္တဝါ တို့ အချစ်ဆုံး အတွင်းဆုံးထားသော ရုပ်တို့ ဖြစ်ကြ၏။

၂။ ဝတ္ထုရုပ် ၆-ပါး = ပသာဒရုပ် ၅-ပါး + ဟဒယဝတ္ထုရုပ်။ ဝိညာဏဓာတ် ၇-ပါးတို့၏ မှီရာရုပ်တို့ ဖြစ်ကြ၏။

၃။ ဒွါရရုပ် ၇-ပါး = ပသာဒရုပ် ၅-ပါး + ဝိညာဏရုပ် ၂-ပါး။ ပဉ္စဒွါရာဝိထိ စိတ်စေတသိက်တို့ဖြစ်ရာနှင့် ကာယကံ၊ ဝစီကံတို့ဖြစ်ရာ ဌာနတို့တည်း။

၄။ ဣန္ဒြိယရုပ် ၈-ပါး = ပသာဒရုပ် ၅-ပါး + ဘာဝရုပ် ၂-ပါး + ဇီဝိတရုပ် ၁-ပါး။

ပဉ္စဝိညာဏ်စိတ်၊ လိင်၊ ကမ္မရေပ်တို့ကို မိမိတို့ဆိုင်ရာ ဆိုင်ရာ၌ အစိုးရကြသော ရုပ်များတည်း။

၅။ ဩဠာရိကရုပ် ၁၂-ပါး = ပသာဒရုပ် ၅-ပါး + ဂေါစရရုပ် ၇-ပါး။

ရုန့်ရင်း ကြမ်းတမ်းသည် အဖြစ်ကြောင့် ဉာဏ်ဖြင့်ကြည့်လျှင် ထင်လွယ် မြင်လွယ်ကြသော ရုပ်တို့တည်း။ ထိုသို့ဉာဏ်၌ ထင်မြင်လွယ်ခြင်းကြောင့် ဤရုပ်တို့သည် ဉာဏ်နှင့် နီးကပ်သည်အဖြစ်သို့ ရောက်သဖြင့် သန္တိကေရုပ်ဟုလည်း မည်၏။ အာရုံအာရမ္မဏိက အားဖြင့် ထိပါးခြင်း၊ မဟာဘုတ်အချင်းချင်း ထိခိုက်ခြင်းနှင့် တကွဖြစ်သောကြောင့်လည်း သပ္ပဋိဃာရုပ်ဟု မည်၏။

၁၇၆

ဒေါက်တာမင်းတင်မွန်

၆။ ဥပါဒိန္နရုပ်

= ကမ္မဇရုပ် ၁၈-ပါး (ကံကြောင့်ဖြစ်သောရုပ် ၁၈-ပါး)။ ဤရုပ်တို့သည် တဏှာဒိဋ္ဌိတို့ကပ် ရောက်သောကံကင်း၏ အကျိုးဟုခွဲယူအပ် သော ရုပ်တို့ဖြစ်ကြ၏။ (စိတ္တဇရုပ်၊ ဥတုဇရုပ် နှင့် အာဟာရဇရုပ်တို့ကို အနုပါဒိန္နရုပ်ဟု ခေါ် ၏။)

၇။ သနိဒဿနရုပ်

= မျက်စိဖြင့် မြင်ကောင်းသော ရုပ် (ရူပါရုံ)။

၈။ ဂေါစရဂ္ဂါဟိကရုပ်

= ပသာဒရုပ် ၅-ပါး။ အာရုံကိုယူတတ်ပြီး အာရုံ ကို ယူရာဌာနဖြစ်ကြသော ရုပ်တို့တည်း။

၉။ အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ်

၈-ပါး = မဟာဘုတ် ၄-ပါး၊ ဝဏ္ဏ၊ ဂန္ဓ၊ ရသ၊ ဩဇ။ ဤရုပ် ၈-ပါး အပေါင်းအစုသည် တစ်ခုစီ ကွဲသွားအောင် ခွဲခြား၍ မရကောင်းသော ရုပ်များဖြစ်ကြ၏။ မြေကြီးတွင် ပထဝီဓာတ် လွန်ကဲ၏။ သို့သော် အာပေါ၊ တေဇော၊ ဝါ ယော၊ ဝဏ္ဏ၊ ဂန္ဓ၊ ရသ၊ ဩဇတို့လည်း ပါရှိ ကြ၏။ ရေတွင် အာပေါလွန်ကဲ၏။ သို့သော် တေဇောအပါအဝင် ကျန်ရုပ် ၇-ပါးတို့လည်း ပါဝင်ကြ၏။ မီးတွင် တေဇောဓာတ် လွန်ကဲ ၏။ သို့သော် အာပေါအပါအဝင် ကျန်ရုပ် ၇- ပါးတို့လည်း ပါရှိကြ၏။ ထို့ကြောင့် "ရေတွင် မီးရှိပြီး မီးတွင် ရေရှိသည်" ဟု ဆိုနိုင်၏။

ရူပသမုဋ္ဌာန

ရုပ်တို့ကို ဖြစ်စေသော အကြောင်းများနှင့် ရုပ်ဖြစ်ပုံကိုပြသော အခန်းကို ရူပသမုဋ္ဌာနဟု ခေါ်၏။

ဗုဒ္ဓအဘိဓမ္မာအနှစ်ချုပ်

သမုဋ္ဌာန် ၄-ပါး = ရုပ်ကိုဖြစ်စေသောအကြောင်းတရား ၄-ပါး
(ကံ၊ စိတ်၊ ဥတု၊ အာဟာရတို့တည်း။)

၁။ ရုပ်ကိုဖြစ်စေသော ကံ ၂၅-ပါး = ကမ္မပထမြောက်သော အကုသိုလ်ကံ ၁၂-ပါး၊ မဟာကုသိုလ်ကံ ၈-ပါးနှင့် ရူပါဝစရကုသိုလ်ကံ ၅-ပါးတို့ ဖြစ်ကြ၏။ အကုသိုလ်ကံ ၁၂-ပါးဟူသည်မှာ အကုသိုလ်စိတ် ၁၂-ပါး၌ ယှဉ်သော စေတနာ စေတသိက်တို့တည်း။ ကုသိုလ်ကံဟူသည်မှာ ကုသိုလ်စိတ်တို့၌ ယှဉ်သော စေတနာ စေတသိက်တို့တည်း။

၂။ ရုပ်ကိုဖြစ်စေသောစိတ် ၇၅-ပါး = ဒွေပဉ္စဝိညာဏ် ၁၀-ပါးနှင့် အရူပဝိပါက် ၄-ပါးတို့ကို ကြည့်သောစိတ် ၇၅-ပါး။ ဤစိတ်တို့အနက် အပ္ပနာဇော ၂၆-ပါးတို့သည် ဣရိယာပုထ်ကိုလည်း ခိုင်ခံ့အောင် ထောက်ပံ့နိုင်၏။

မနောဒွါရာဝဇ္ဇန်း၊ ကာမဇော ၂၉-ပါးနှင့် အဘိညာဏ်ဒွေ ဟူသောစိတ် ၃၂-ပါးတို့သည် ရုပ်သာမညကို ဖြစ်စေခြင်း၊ ဣရိယာပုထ်ကို ထောက်ပံ့ခြင်းတို့အပြင် ဝိညာတ် ၂-ပါးကိုလည်း ဖြစ်စေနိုင်ကြ၏။ ဤတွင် ဒေါမနဿဇော ၂-ပါးတို့သည် ညည်းညူငိုကြွေးခြင်းကိုလည်း ဖြစ်စေနိုင်ကြ၏။ သောမနဿဇော ၁၃-ပါးတို့သည် ပြုံးရယ်ခြင်းကိုလည်း ဖြစ်စေနိုင်ကြ၏။

ဘုရားနှင့် ရဟန္တာတို့ပြုံးရယ်သောစိတ် = ဟသိတုပ္ပါဒ်နှင့် မဟာကြိယာသောမနဿ ၄-ပါး၊ ပေါင်း စိတ် ၅-ပါး။

သေက္ခပုဂ္ဂိုလ်တို့ ပြုံးရယ်သောစိတ် = လောဘမူဒိဋ္ဌိဂတဝိပ္ပယုတ် သောမနဿဇော ၂ + မဟာကုသိုလ် သောမနဿဇော ၄-ပါး၊ ပေါင်း စိတ် ၆-ပါး။

ပုထုဇဉ်တို့ ပြုံးရယ်သောစိတ် = လောဘမူသောမနဿ ၄-ပါး + မဟာကုသိုလ်သောမနဿ ၄-ပါး၊ ပေါင်း စိတ် ၈-ပါး။

၁၇၈

ဒေါက်တာမင်းတင်မွန်

မှတ်ချက်။ ။ မနောဓာတ်၃၊ တဒါရုံ၁၁၊ ဂူပဝိပါက်၅၊ ပေါင်း
၁၉-ပါးတို့သည် ရုပ်သာမညကိုသာ ဖြစ်စေ
နိုင်ကြ၏။

၃။ ရုပ်ကိုဖြစ်စေသော ဥတု = ခပ်သိမ်းသော ရုပ်ကလာပ်တို့၌ ပါရှိ
သည့် သီတဥတုနှင့် ဥဏှဥတုဟုခေါ်သော တေဇောဓာတ်။

၄။ ရုပ်ကိုဖြစ်စေသော အာဟာရ = အဇ္ဈတ္တနှင့် ဗဟိဒ္ဓခပ်သိမ်းသော
ရုပ်ကလာပ်တို့၌ ပါရှိသည့် သြဇာဓာတ်။

ရုပ်ဖြစ်ပုံ

၁။ ကံကြောင့်ဖြစ်သော ကမ္မဇရုပ်တို့သည် ပဋိသန္ဓေစိတ်၏ ဥပါဒ်
ခဏမှစ၍ ခဏတိုင်း ခဏတိုင်း မပြတ်မလပ်ဖြစ်ပေါ်ကြ၏။

၂။ စိတ်ကြောင့်ဖြစ်သော စိတ္တဇရုပ်တို့သည် ပဋိသန္ဓေစိတ်နောင်
ပထမဘဝင်စိတ်၏ ဥပါဒ်ခဏမှစ၍ စိတ်တို့၏ ဥပါဒ်ခိုက် ဥပါဒ်
ခိုက်၌ ဖြစ်ပေါ်ကြ၏။

၃။ ဥတုကြောင့်ဖြစ်သော ရုပ်ကို ဥတုဇရုပ်ဟုခေါ်၏။ ပဋိသန္ဓေ
စိတ်၏ ဥပါဒ်ခဏ၌ ဖြစ်သော ကမ္မဇရုပ်တွင် တေဇောဓာတ်ပါ
၏။ ထိုတေဇောသည် ပဋိသန္ဓေစိတ်၏ ဌိခဏမှစ၍ ဥတုဇရုပ်
ကို ဖြစ်စေ၏။

ကမ္မဇရုပ်၊ စိတ္တဇရုပ်၊ ဥတုဇရုပ်၊ အာဟာရဇရုပ်တိုင်း၌ ဥတုဇ
တေဇောဓာတ်ပါဝင်လျက်ရှိရာ ထိုဥတုသည် ဥပါဒ်ပြီးနောက်၌ ဌိအခိုက်
သို့ရောက်လျှင် ဥတုဇရုပ်ကို ဖြစ်စေ၏။ ထိုသို့ဖြစ်စေရာ၌ စိတ်၏ ဥပါဒ်
ဌိဘင် အစိအစဉ်အတိုင်း ခဏမစဲ ရုပ်ကိုဖြစ်စေ၏။

အဇ္ဈတ္တသန္တာန်၌ ဥတုဇရုပ်များ ဖြစ်ပေါ်သည်နည်းတူ ဗဟိဒ္ဓ
သန္တာန်၌လည်း ဥတုဇရုပ်များ ဖြစ်ပေါ်ကြ၏။

၄။ အာဟာရကြောင့်ဖြစ်သော ရုပ်ကို အာဟာရရေရုပ်ဟု ခေါ်၏။

အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈-ပါးတွင် သြဇာဓာတ် ပါဝင်သဖြင့် သြဇာသည် ရုပ်ကလာပ်တိုင်း၌ ရှိ၏။ သို့သော် အဇ္ဈတ္တသြဇာသည် အစားအစာတွင် ပါရှိသော ဗဟိဒ္ဓသြဇာနှင့် ပေါင်းဆုံပြီးမှ အာဟာရရေရုပ်ကို ဖြစ်စေနိုင်၏။

သြပပါတိကနှင့် သံသေဒသေတ္တဝါတို့သည် ပဋိသန္ဓေနေပြီး နောက် တစ်စုံတစ်ခုသော စားဖွယ်ကို (အယုတ်သဖြင့် မိမိတံတွေးကို) စားမျှိုသောအခါ ဝမ်းတွင်း၌ ပါစကတေဇာဓာတ်မီးဖြင့် ထိုအစာကို ပေါင်းနွေးရ၏။ ထိုနောက် အစာတွင် ပါသော သြဇာဓာတ်သည် သွေးနှင့် အတူ ခန္ဓာကိုယ်အနံ့ ပျံ့နှံ့သွား၏။ ထိုအခါ ခန္ဓာကိုယ်အနံ့ရှိ အဇ္ဈတ္တသြဇာနှင့် ထိတွေ့၍ ရုပ်၏ ဌာသို့ရောက်သောအခါမှ စတင်ကာ ထိုအတွင်းအပ သြဇာတို့သည် ခဏမစဲ အာဟာရရေရုပ်တို့ကို ဖြစ်စေကြ၏။

ဂဗ္ဘသေယျက သတ္တဝါတို့၏ ပဋိသန္ဓေစတည်ပြီးနောက် တစ် သတ္တာဟ၊ နှစ်သတ္တာဟခန့်ကြာလျှင် မိခင်စားမျှိုလိုက်သော အစားအစာ တို့မှ တစ်ဆင့် ဖြစ်ပေါ်လာသည့် သြဇာဓာတ်သည် သွေးနှင့်အတူ လှည့် ပတ်လာရာမှ သန္ဓေသားလောင်း၏ ကိုယ်၌ ပျံ့နှံ့၏။ ထိုပျံ့နှံ့သော ဗဟိဒ္ဓသြဇာနှင့် ပင်ကိုရှိရင်းဖြစ်သည့် အဇ္ဈတ္တသြဇာတို့ ပေါင်းဆုံမိသည်မှ ရုပ်၏ ဌာသို့ရောက်သောအခါ အာဟာရရေရုပ်တို့ ဖြစ်ပေါ်ကြ၏။ ထိုသို့ ဖြစ်ရာ၌ အတွင်းအပသြဇာတစ်စုံလျှင် အာဟာရရေရုပ်ကလာပ်တစ်ခုကျ စိတ်၏ ဥပါဒ်-ဌာ-ဘင် အစီအစဉ်အတိုင်း ခဏမစဲ ဖြစ်ပေါ်၏။

ရုပ်အမျိုးအစားများ

အကြောင်းတစ်ပါးကြောင့် ဖြစ်သောရုပ်ကို ဧကန်ရုပ်၊ တစ်ပါး ထက် ပိုသောအကြောင်းတို့ကြောင့် ဖြစ်သောရုပ်ကို အနေကန်ရုပ် ဟု ခေါ်၏။

၁။ ကမ္မရေပုံ ၁၈-ပါး = အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈-ပါး၊ ဣန္ဒြေရုပ် ၈-ပါး၊

ဟဒယဝတ္ထုနှင့် ပရိစ္ဆေဒရုပ်။

၄င်းတို့အနက် ပသာဒရုပ် ၅-ပါး၊ ဘာဝရုပ် ၂-ပါး၊ ဇီဝိတရုပ် ၁-ပါးဟု ဆိုအပ်သော ဣန္ဒြေရုပ် ၈-ပါးနှင့် ဟဒယဝတ္ထုရုပ် ၁-ပါး၊ ပေါင်း ၉-ပါးသည် ကမ္မဇကေနိရုပ်များ ဖြစ်ကြ၏။ ကျန် ၉-ပါးမှာ ကမ္မဇအနေကန် ရုပ်များ ဖြစ်ကြ၏။

၂။ စိတ္တဇရုပ် ၁၅-ပါး = အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈-ပါး၊ လဟုတာဒိရုပ် ၃-ပါး၊ ဝိညတ်ရုပ် ၂-ပါး၊ သဒ္ဓရုပ်၊ ပရိစ္ဆေဒရုပ်။

၄င်းတို့အနက် ဝိညတ်ရုပ် ၂-ပါးသည် စိတ္တဇကေနိရုပ်များ ဖြစ်ကြပြီးလျှင် ကျန် ၁၃-ပါးတို့သည် စိတ္တဇအနေကန်ရုပ်များ ဖြစ်ကြ၏။

၃။ ဥတုဇရုပ် ၁၃-ပါး = အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈-ပါး၊ လဟုတာဒိရုပ် ၃-ပါး၊ သဒ္ဓရုပ်၊ ပရိစ္ဆေဒရုပ်။ အားလုံးဥတုဇအနေ ကန်ရုပ်များ ဖြစ်ကြ၏။

၄။ အာဟာရဇရုပ် ၁၂-ပါး = အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈-ပါး၊ လဟုတာဒိရုပ် ၃-ပါး၊ ပရိစ္ဆေဒရုပ်။ အားလုံးအာဟာရဇအနေ ကန်ရုပ်များ ဖြစ်ကြ၏။

၅။ ဧကဇရုပ် ၁၁-ပါး = ကမ္မဇကေနိရုပ် ၉-ပါး၊ စိတ္တဇကေနိရုပ် ၂-ပါးဟူ၍ အကြောင်းတစ်ပါးစီကြောင့်သာ ဖြစ် ကြသော ဧကဇရုပ် ၁၁-ပါးရှိ၏။

၆။ ဒွိဇရုပ် ၁-ပါး = သဒ္ဓရုပ် ၁-ပါးသာလျှင် စိတ်နှင့် ဥတု အ ကြောင်း ၂-ပါးတို့ကြောင့် ဖြစ်၏။

ဗုဒ္ဓအဘိဓမ္မာအနှစ်ချုပ်

စကားသံ၊ အသံကံဂျူသံ စသည်တို့သည် စိတ္တဇသဒ္ဓရုပ်ဖြစ်၏။ မိုးသံ၊ လေသံ၊ ခေါင်းလောင်းသံ၊ ကားသံ၊ ကက်ဆက်သံ စသည်တို့နှင့် ဝမ်းတွင်းရှိ လေအော်သံတို့သည် ဥတုဇသဒ္ဓရုပ်များ ဖြစ်ကြ၏။

၇။ တိရေရုပ် ၃-ပါး = စိတ်၊ ဥတု၊ အာဟာရတို့ကြောင့် ဖြစ်သော လဟုတာဒိရုပ် ၃-ပါး။

၈။ စတုရေရုပ် ၉-ပါး = အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈-ပါး၊ ပရိစ္ဆေဒရုပ် ၁-ပါး၊ ပေါင်း ၉-ပါးသော ရုပ်တို့သည်ကံ၊ စိတ်၊ ဥတု၊ အာဟာရတည်းဟူသည့် အကြောင်းတရား ၄-ပါးကြောင့် ဖြစ်ကြ၏။

ရူပကလာပ

ရုပ်တို့၏ ပေါင်းစပ်ဖွဲ့စည်းပုံ ပြခြင်းကို ရူပကလာပဟုခေါ်၏။

ကလာပ = ဆိုင်ရာရုပ်များ ပူးတွဲပေါင်းစပ်၍ ဖြစ်ပေါ်လာသော ရုပ်အဖွဲ့အစုတစ်ခုကို ရုပ်ကလာပ ၁-ခုဟု ခေါ်၏။ ရုပ်ကလာပ တို့၏ လက္ခဏာ ၄-ရပ်ရှိ၏။

၁။ ကေပုပ္ပါဒ = အတူတကွ ဖြစ်ခြင်း၊

၂။ ကေနိရောဓ = အတူတကွချုပ်ပျက်ခြင်း၊

၃။ ကေနိဿယ = တူသော မှီရာရှိခြင်း၊

၄။ သဟဝုတ္တိ = ခွဲခြား၍ မရအောင် ပေါင်းရောနေခြင်းတို့ ဖြစ်ကြ၏။

လူ့ဘုံ၌ရှိသော ပရမတ္ထရုပ်ကလာပတစ်ခု၏ အရွယ်သည် ပရမာအဏုမြူတစ်ခု၏ အစိတ် ၁-သိန်းပုံ ၁-ပုံသာရှိ၏။ ဒြပ်၏ အခြေခံ

၁၈၂

ဒေါက်တာမင်းတင်မွန်

အမှုန်တစ်ခုဖြစ်သည်။ ပရိတွန်အရွယ်အောက် ပိုငယ်၏။

ကံ၊ စိတ်၊ ဥတု၊ အာဟာရတည်းဟူသော အကြောင်းတရား ၄-ပါးတို့ကြောင့် ဖြစ်ပျက်နေသော ရုပ်ကလာပ် အမျိုးအစားများမှာ ကမ္မဇကလာပ် ၉-စည်း၊ စိတ္တဇကလာပ် ၆-စည်း၊ ဥတုဇကလာပ် ၄-စည်း၊ အာဟာရဇကလာပ် ၂-စည်း၊ ပေါင်း ၂၁-စည်း ဖြစ်သည်။

၁။ ကမ္မဇကလာပ် ၉-စည်း

အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈-ပါးနှင့် ကမ္မဇကောန်ရုပ် ၉-ပါးတို့ကို ပေါင်းဖွဲ့ယူရမည်။

၁။ စက္ခုဒသကကလာပ် = အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈-ပါး + ဇီဝိတရုပ် + စက္ခုပသာဒ၊

၂။ သောတဒသက = အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈-ပါး + ဇီဝိတရုပ် + သောတပသာဒ၊

၃။ ဃာနဒသက = အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈-ပါး + ဇီဝိတရုပ် + ဃာနပသာဒ၊

၄။ ဇိတဒသက = အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈-ပါး + ဇီဝိတရုပ် + ဇိတပသာဒ၊

၅။ ကာယဒသက = အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈-ပါး + ဇီဝိတရုပ် + ကာယပသာဒ၊

၆။ ဣတ္ထိဘာဝဒသက = အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈-ပါး + ဇီဝိတရုပ် + ဣတ္ထိဘာဝရုပ်၊

၇။ ပုဗ္ဗာဝဒသကကလာပ် = အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈-ပါး + ဇီဝိတရုပ် + ပုဗ္ဗာဝရုပ်၊

၈။ ဟဒယဒသကကလာပ် = အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈-ပါး + ဇီဝိတရုပ် + ဟဒယ

ဗုဒ္ဓအဘိဓမ္မာအနှစ်ချုပ်

ဝတ္ထု၊

၉။ ဇီဝိတနဝကကလာပ် = အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈-ပါး + ဇီဝိတရုပ်တို့၏ အဖွဲ့အစု။

၂။ စိတ္တဇကလာပ် ၆-စည်း

အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈-ပါး၊ ဝိညတ်ရုပ် ၂-ပါး၊ သဒ္ဓရုပ်နှင့် လဟု တာဒိရုပ် ၃-ပါးတို့ကို ပေါင်းဖွဲ့ယူရမည်။

၁။ သုဒ္ဓဋ္ဌကကလာပ် = စိတ်ကြောင့်ဖြစ်သော အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈-ပါး ၏ အဖွဲ့အစု။

၂။ ကာယဝိညတ္တိနဝကကလာပ် = အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈-ပါး + ကာယ ဝိညတ်။

၃။ ဝစီဝိညတ္တိသဒ္ဓဒသက ကလာပ် = အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈ ပါး + ဝစီဝိညတ် + သဒ္ဓရုပ်။

၄။ လဟုတာဒိဇကာဒသကကလာပ် = အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈-ပါး + လဟု တာဒိရုပ် ၃-ပါး။

၅။ ကာယဝိညတ္တိလဟုတာဒိဒ္ဓါဒသကကလာပ် = အဝိနိ ဗ္ဗောဂရုပ် ၈ ပါး + ကာယ ဝိညတ် + လဟု တာဒိရုပ် ၃-ပါး။

၆။ ဝစီဝိညတ္တိသဒ္ဓလဟုတာဒိတေရသက ကလာပ် = အဝိနိဗ္ဗောဂ ရုပ် ၈-ပါး + ဝစီ ဝိညတ် + လဟု တာဒိရုပ် ၃-ပါး + သဒ္ဓရုပ်။

၃။ ဥတုဧကလာပ် ၄-စည်း

အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈-ပါး၊ သဒ္ဓရုပ်နှင့် လဟုတာဒိရုပ် ၃-ပါးတို့ကို ပေါင်းဖွဲ့ယူရမည်။

၁။ သုဒ္ဓဋ္ဌကကလာပ် = ဥတုကြောင့်ဖြစ်သော အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈-ပါး၏ အဖွဲ့အစု။

၂။ သဒ္ဓနဝကကလာပ် = အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈-ပါး + သဒ္ဓရုပ်တို့၏အဖွဲ့အစု။

၃။ လဟုတာဒိဧကောဒသကကလာပ် = အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈-ပါး + လဟုတာဒိရုပ် ၃-ပါး။

၄။ သဒ္ဓလဟုတာဒိဒ္ဓါဒသကကလာပ် = အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈-ပါး + သဒ္ဓ + လဟုတာဒိရုပ် ၃-ပါး။

၄။ အာဟာရဧကလာပ် ၂-စည်း

အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈-ပါးနှင့် လဟုတာဒိရုပ်တို့ကိုသာ ဖွဲ့စည်းရ၏။

၁။ သုဒ္ဓဋ္ဌကကလာပ် = အာဟာရကြောင့် ဖြစ်သော အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈-ပါး။

၂။ လဟုတာဒိဧကောဒသကကလာပ် = အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈-ပါး + လဟုတာဒိရုပ် ၃-ပါး။

၅။ အဇ္ဈတ္တ-မဟိဒ္ဓရုပ်ကလာပ်များ

သတ္တဝါတို့၏ အဇ္ဈတ္တသန္တာန်၌ ရုပ်ကလာပ် ၂၁-စည်းလုံးကို ရအပ်၏။ အထီးသတ္တဝါတို့၌ ဣတ္ထိဘာဝဒသက ကလာပ်ကို မရထိုက်။ အမသတ္တဝါတို့၌ ပုပ္ဖာဝဒသက ကလာပ်ကို မရထိုက်။ ပဋိသန္ဓေအားဖြင့် မျက်စိကန်းသူ၊ နားပင်းသူတို့တွင် သက်ဆိုင်ရာ ဒသကကလာပ်ကို မရ

ဗုဒ္ဓအဘိဓမ္မာအနှစ်ချုပ်
ထိုက်။

၁၈၅

ဗဟိဒ္ဓသန္တာန်၌ ဥတုဇယုဒ္ဓကကလာပ်နှင့် ဥတုဇယဒ္ဓနဝက
ကလာပ် ၂-စည်းကိုသာ ရအပ်၏။ သစ်ပင်၊ တောတောင်၊ မြေ၊ ရေ၊ လေ၊
မီး၊ အလောင်းကောင် စသည်တို့သည် ဥတုဇယုဒ္ဓက ကလာပ်ချည်းသာ
ဖြစ်ကြ၏။ သစ်ပင် သစ်ကိုင်းများ ကြိတ်ခတ်သံ၊ တုံးခေါက်သံ၊ မိုးခြိမ်းသံ၊
ရေဒီယိုသံ စသည်တို့မှာ ဥတုဇယဒ္ဓနဝက ကလာပ်များ ဖြစ်ကြ၏။

ဂူပပဝတ္တိက္ကမ

ဂူပတို့၏ ဖြစ်ပုံပျက်ပုံအစဉ်ကို ပြသော အပိုင်းသည် ဂူပပဝတ္တိက္ကမ
အမည်ရ၏။

တစ်ဘဝ၌ ပဋိသန္ဓေစိတ် ဥပါဒ်ခိုက်ကို ပဋိသန္ဓေအခါဟု ခေါ်
၏။ ထိုအခါ ပဋိသန္ဓေစိတ်နှင့် ၎င်း၏ ယှဉ်ဖက် စေတသိက်များ (ဝိပါက်
နာမက္ခန္ဓာ) နှင့် ကမ္မဇရုပ်များ ဥပါဒ်ကြ၏။

ပဋိသန္ဓေစိတ်၏ ဌိခဏမှစ၍ စုတိစိတ်မကျမီ အချိန်အတွင်း
နောက်ကာလကို ပဝတ္တိအခါဟု ခေါ်၏။ ထိုအခါ၌ ဘဝင်စိတ်များ၊ ဝိထိ
စိတ်များနှင့် ၎င်းတို့၏ ယှဉ်ဖက်စေတသိက်များ၊ ကမ္မဇရုပ်များ၊ စိတ္တဇ
ရုပ်များ၊ ဥတုဇရုပ်များ၊ အာဟာရဇရုပ်များ ဖြစ်ပျက်ကြ၏။

၁။ ဘုံ ၃-ပါး၌ ရနိုင်သော ရုပ်များ

၁။ ကာမဘုံ၌ ရုပ် ၂၈-ပါးလုံးကို ပဝတ္တိအခါဝယ် ထိုက်သလို
ရကြ၏။

၂။ ဂူပဘုံ၌ ဃာနပသာဒ၊ ဇိတပသာဒ၊ ကာယမသာဒ၊ ဘာဝရုပ်
၂-ပါး၊ ပေါင်းရုပ် ၅-ပါးတို့ကို မရထိုက်။ ကျန်ရုပ် ၂၃-ပါးတို့
ကိုသာ ရထိုက်၏။

အသညသတ်ဘုံ၌ အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈-ပါး၊ ဇီဝိတရုပ်၊ ပရိ

၁၈၆

ဒေါက်တာမင်းတင်မွန်

ဧစ္ဆဒရပ်၊ ဝိကာရပ် ၃-ပါး၊ လက္ခဏရပ် ၄-ပါး၊ ပေါင်း ရပ် ၁၇-
ပါး ကိုသာ ရအပ်၏။

၃။ အရူပဘုံ၌ ရုပ်တစ်ပါးမျှ မရအပ်ပေ။

၂။ ယောနိခေါ် အမျိုးဇာတ် ၄-ပါး

၁။ သံသေဒသေတ္တဝါ = ပဒုမ္မာကြာတိုက်၊ သစ်ခေါင်း၊ သစ်သီး၊
ရွှံ့ညွန့်၊ ရေဟောင်း၊ အညစ်အကြေး စသည်ငြိကပ်ရာ အရပ်၌
ဖြစ်သောသတ္တဝါ (ပဒုမဝတိမိဖုရား၊ ဝေဠုဝတိမိဖုရားနှင့် ပိုး
လောင်းများ)

၂။ ဩပပါတိက (ဝါ) ဥပပတ်သတ္တဝါ = ဘဝဟောင်း ချုပ်ငြိမ်းပြီး
သည်နှင့် တစ်ပြိုင်နက် ဘွားကနဲကောင်းကင်မှ ကျလာသကဲ့
သို့ ခန္ဓာကိုယ် အထင်အရှားဖြစ်သော သတ္တဝါ (ကမ္ဘာဦးလူ၊
ဘုမ္မစိုင်းနတ်မျိုးမှအပ အထက်နတ်ဗြဟ္မာများ၊ မီးသရဲပြိတ္တာ
များနှင့် ငရဲသားများ)

၃။ ဂဗ္ဘသေယျကသတ္တဝါ = အမိဝမ်းတိုက်၌ ကိန်းအောင်း၍ ပဋိ
သန္ဓေနေသော သတ္တဝါ။

(က) လောဗုသေတ္တဝါ = သားအိမ်၌ ပဋိသန္ဓေနေသူ (လူ၊
ကြောင်၊ ခွေး)

(ခ) အဏ္ဏသေတ္တဝါ = ဥခွံအတွင်း၌ ပဋိသန္ဓေနေသူ (ကြက်၊
ငှက်၊ ဘဲ)

၃။ ပဋိသန္ဓေအခါရုပ်ဖြစ်စဉ်

၁။ သံသေဒနှင့် ဥပပတ်သတ္တဝါတို့အား ပဋိသန္ဓေအခါ၌ စက္ခု
ဒသက၊ သောတဒသက၊ ဃာနဒသက၊ ဇိတဒသက၊ ကာယ
ဒသက၊ ဘာဝဒသက၊ ဝတ္ထုဒသက (ဝါ) ဟဒယဒသက

ဗုဒ္ဓအဘိဓမ္မာအနှစ်ချုပ်

တည်းဟူသော ကလာပ် ၇-စည်းတို့သည် ဥက္ကဋ္ဌနည်း အစွမ်းဖြင့် တစ်ပြိုင်နက် ထင်ရှားစွာ ဖြစ်ပေါ်ကြ၏။ အကုသိုလ်ကံကြောင့် အာယတနချို့တဲ့သူတို့၌ စက္ခုဒသက၊ သောတဒသကနှင့် ဘာဝဒသက ကလာပ်တို့ ချို့ကောင်း၏။

၂။ ဂဗ္ဘသေယျက သတ္တဝါတို့အား ပဋိသန္ဓေကလလရေကြည်တည်သော အခါ၌ ကာယဒသက၊ ဘာဝဒသက၊ ဝတ္ထုဒသကဟူသော ကလာပ်စည်း ၃-ခုနှင့် ရုပ် ၃၀ အစုအပေါင်းသည် တစ်ပြိုင်နက် ထင်ရှားစွာ ဖြစ်ပေါ်၏။ တစ်ခါတစ်ရံ အကုသိုလ်ကံ နှိပ်စက်သဖြင့် ဘာဝဒသကချို့တဲ့တတ်၏။ ထိုအခါကလာပ် ၂-စည်းနှင့် ရုပ် ၂၀ တို့၏အပေါင်းအစုသာ ဖြစ်၏။

၃။ ပဋိသန္ဓေအခါမရအပ်သော ရုပ်တို့ကား သဒ္ဓရုပ်၊ ဝိကာရရုပ် ၅-ပါး၊ ဇေတတရုပ်၊ အနိစ္စတရုပ်ဟူသော ရုပ် ၈-ပါးတည်း။

၄။ စတုရေုပ်ဖြစ်စဉ်

အကြောင်း ၄-ပါးကြောင့် ရုပ်တို့၏ ဖြစ်စဉ်ကား-

၁။ ကမ္မရေုပ်တို့သည် ပဋိသန္ဓေစိတ်၏ ဥပါဒ်အခိုက်မှစ၍ ခဏတိုင်း ခဏတိုင်း ဖြစ်ကြ၏။

၂။ စိတ္တရေုပ်တို့သည် ပဋိသန္ဓေနှောင် ပထမဘဝင်၏ ဥပါဒ်အခိုက်မှ စ၍ စိတ်တို့၏ ဥပါဒ်တိုင်း ဥပါဒ်တိုင်း ဖြစ်ကြ၏။

၃။ ဥတုရေုပ်တို့သည် ပဋိသန္ဓေစိတ်၏ ဌိကာလမှစ၍ ခဏမစဲ ဖြစ်ကြ၏။

၄။ အာဟာရရေုပ်တို့သည် ဂဗ္ဘသေယျကသတ္တဝါတို့အား တစ်သတ္တာဟ၊ နှစ်သတ္တာဟလွန်၍ မိခင်စားမျိုးသည် အစာအာဟာရမှ ဖြစ်သော သြဇာ၏ ကိုယ်အင်္ဂါအတွင်း ပျံ့နှံ့သည့် အခါမှစ၍ ခဏမစဲ ဖြစ်ကြ၏။ သံသေဒနှင့် ဥပပတ်သတ္တဝါ

တို့အား မိမိမျှီအပ်သော သလိပ်တံတွေး (သို့မဟုတ်) အာဟာရ မှုဖြစ်သည် ဩဇာ၏ ကိုယ်အင်္ဂါအတွင်း ပျံ့နှံ့သော အချိန်မှစ၍ အာဟာရဇရုပ်တို့ ခဏမစဲ ဖြစ်ကြကုန်၏။

၅။ စတုဇရုပ်တို့၏ ဖြစ်ပျက်စဉ်

၁။ ကမ္မဇရုပ်တို့သည် ပဋိသန္ဓေစိတ် ဥပါဒ်အခါမှစ၍ အစဉ်မပြတ် ဖြစ်ပျက်လာခဲ့ရာ စုတိစိတ်အထက် နောက်ပြန်ရေတွက်လျှင် ၁၇-ချက်မြောက်သောစိတ်၏ ဥပါဒ်အခိုက်၌ နောက်ဆုံးဖြစ် ကြ၏။ ထိုနောက်ဆုံးဖြစ်ကြသော ကမ္မဇရုပ်တို့သည် စုတိစိတ် ၏ ဘင်ခဏ၌ ၁၇-ချက် ရုပ်သက်စေသဖြင့် စုတိစိတ်နှင့် ပြိုင်၍ ချုပ်ကြ၏။ သို့ဖြစ်၍ စုတိစိတ်ချုပ်ငြိမ်းချိန်၌ ကမ္မဇရုပ်တို့လည်း အကုန်ချုပ်ငြိမ်းကြလေပြီ။

၂။ ရဟန္တာတို့၏ စုတိစိတ်မှတစ်ပါး အားလုံးသော သတ္တဝါတို့၏ စုတိစိတ်သည် ရုပ်ကိုဖြစ်စေနိုင်သဖြင့် စုတိစိတ်၏ ဥပါဒ်ခဏ ၌ စိတ္တဇရုပ်များ နောက်ဆုံးဖြစ်ကြ၏။ ဤစိတ္တဇရုပ်တို့သည် စုတိစိတ် ချုပ်ငြိမ်းချိန်၌ ခဏငယ်သုံးချက် ရုပ်သက်ရခဲ့ပြီဖြစ်၍ နောက်ထပ်ခဏငယ် ၄၈-ချက်အသက်ရှည်ကြ၏။ ထို့ကြောင့် စုတိစိတ်ချုပ်ငြိမ်းပြီးနောက် ခဏငယ် ၄၈-ချက်အကြာတွင် စိတ္တဇရုပ်များအားလုံး ချုပ်ငြိမ်းလေပြီ။

၃။ ဗဟိဒ္ဓမှ မျှီအပ်သော အစာအာဟာရလည်းရှိစေ၊ အဇ္ဈတ္တ အာဟာရနှင့် ပူးပေါင်းမိသည်လည်း ဖြစ်စေ၊ ဝိညာဏ်အ ထောက်အပံ့ ရသည်လည်း ဖြစ်စေ၊ ဤအကြောင်းသုံးချက် ညီညွတ်လျှင် အာဟာရဇရုပ် ဖြစ်၏။ ထို့ကြောင့် အာဟာရ ဇရုပ်သည် စုတိစိတ်၏ ဘင်ခဏတိုင်အောင် ဖြစ်ကြ၏။ ထို နောက်ဆုံးဖြစ်ကြသော အာဟာရဇရုပ်တို့သည် စုတိစိတ် ချုပ်ငြိမ်းချိန်တွင် ခဏငယ် ၁-ချက်သာ ရုပ်သက်ရသေးသဖြင့်

ဗုဒ္ဓအဘိဓမ္မာအနှစ်ချုပ်

ခဏငယ် ၅၀-ချက် ကြာသောအခါ အာဟာရဇရုပ်များလည်း ချုပ်ငြိမ်းကြလေပြီ။

၄။

ဥတုဇရုပ်ကလာပ် တစ်ခုစီတွင် ပါရှိသော တေဇောဓာတ်သည် ရုပ်၏ ဌီအချိန်၌ ခဏငယ်တိုင်း ဥတုဇရုပ်သစ်ကို ဥပါဒ်စေနိုင် သဖြင့် ဥတုဇရုပ်များသည် စုတေပြီးသည့်နောက်၌လည်း ဆက် ကာ ဆက်ကာ ဖြစ်ပျက်သွားကြ၏။ သို့အတွက် အလောင်း ကောင်သည် ဥတုဇရုပ်များ၏ အစုအဝေးသာဖြစ်၏။ အလောင်းပုပ်ပွ ဆွေးမြေ့၍ အရိုးစုဖြစ်သည့်တိုင်အောင် ထိုမှ တစ်ဆင့် အရိုးများ ဆွေးမြေ့၍ မြေမှုန့်ဖြစ်သည့်တိုင်အောင် ဥတုဇရုပ်ကလာပ်တို့ ဆက်ကာဆက်ကာ ဖြစ်ရစ်နေကြပေ လိမ့်မည်။

နိဗ္ဗာန်

ကိလေသာတရားနှင့် ဒုက္ခတရားတို့၏ ချုပ်ငြိမ်းခြင်းကြောင့် စိတ်သန္တာန်၌ အေးချမ်းခြင်း၊ ငြိမ်းချမ်းခြင်း သီတိ၊ သန္တိ သဘောသည် နိဗ္ဗာန်ဖြစ်၏။ ဘဝကို ချုပ်စပ်ပေးသဖြင့် ဝါနဟု အမည်ရသော တဏှာမှ လွတ်မြောက်ကင်းရှင်းရာ "နိဝါန" သဘောသည် နိဗ္ဗာန်ပင် ဖြစ်၏။

နိဗ္ဗာန်သည် တဏှာဝါနမှ ကင်းလွတ်၍ တဏှာဝါနနှင့် မရော ယှက်ဘဲ တည်သကဲ့သို့ မိမိသို့ ဆိုက်ရောက်အောင် အားထုတ်သော ပုဂ္ဂိုလ် ကိုလည်း ထိုတဏှာဝါနမှ လွတ်ကင်းစေ၏။ ထို့ကြောင့် နိဗ္ဗာန်သည် တဏှာဝါနမှ ကင်းလွတ်ရာဌာန၊ ဘဝသံသရာမှ လွတ်မြောက်ရာ ဌာန ဖြစ်၏။

နိဗ္ဗာန်သည် မဂ်ဉာဏ်ဖိုလ်ဉာဏ်တို့ဖြင့် မျက်မှောက်ပြုနိုင်သော ပရမတ်တရား အစစ်ပေတည်း။

နိဗ္ဗာန် ၂-မျိုး

၁။ သဥပါဒိသေသနိဗ္ဗာန်

ရဟန္တာတို့၏ သန္တာန်၌ ကိလေသာများ ချုပ်ငြိမ်းသွားကြသော်လည်း ဝိပါက်နာမက္ခန္ဓာနှင့် ကမ္မဇရုပ်များ ကြွင်းကျန်ရစ်၏။ ထိုကြွင်းကျန်ရစ်သည့် ဝိပါက်နာမက္ခန္ဓာနှင့် ကမ္မဇရုပ်တို့ဖြင့် မှတ်အပ်သော နိဗ္ဗာန်ဓာတ်ကို သဥပါဒိသေသ နိဗ္ဗာန်ဓာတ်ဟု ခေါ်၏။ ဝိပါက်နာမက္ခန္ဓာနှင့် ကမ္မဇရုပ်တို့ မချုပ်သေးခင် (ဝါ) ပရိနိဗ္ဗာန်မစံခင် အာရုံပြုအပ်သော နိဗ္ဗာန်ဟု ဆိုလို၏။

၂။ အနုပါဒိသေသနိဗ္ဗာန်

ကိလေသာချုပ်ငြိမ်းပြီးနောက် ကြွင်းကျန်ရစ်သော ဝိပါက်နာမက္ခန္ဓာနှင့် ကမ္မဇရုပ်များ မရှိသော နိဗ္ဗာန်ဓာတ်ကို အနုပါဒိသေသ နိဗ္ဗာန်ဓာတ်ဟု ခေါ်၏။ ဝိပါက်နာမက္ခန္ဓာနှင့် ကမ္မဇရုပ်တို့ ချုပ်ငြိမ်းပြီးသည့်အခါ (ဝါ) ပရိနိဗ္ဗာန်စံလွန်သည့်အခါ ရအပ်သော နိဗ္ဗာန်ဟု ဆိုလို၏။

နိဗ္ဗာန်၏ ဂုဏ်ပုဒ်များ

၁။ နိဗ္ဗာန်သည် ရာဂ၊ ဒေါသ၊ မောဟဟူသော ကိလေသာတို့နှင့် တကွ ရုပ်ခန္ဓာ၊ နာမ်ခန္ဓာတို့မှ သုဉ်း၏။ ကင်းဆိတ်၏။ ဤသို့ ကိလေသာနှင့် ရုပ်နာမ်အားလုံးတို့မှ ဆိတ်သုဉ်းနေခြင်းကြောင့် နိဗ္ဗာန်သည် 'သုညတနိဗ္ဗာန်' ဟူသော ဂုဏ်ပုဒ်ကိုရ၏။

၂။ ရုပ်ခန္ဓာသည် ကလာပ်ရုပ်များ ပေါင်းဖွဲ့နေခြင်းကြောင့် ပုံသဏ္ဍာန် အမျိုးမျိုးရှိ၏။ နာမ်ခန္ဓာသည်လည်း ဘုရားရှင်တို့၏ ဉာဏ်တော်တွင် ပုံသဏ္ဍာန် မဟုတ်သော်လည်း ပုံသဏ္ဍာန်ကဲ့သို့ပင် ထင်ရှားပေါ်လွင်ရာ၏။ နိဗ္ဗာန်ကား ဤသို့သော ပုံသဏ္ဍာန်မျိုး မရှိချေ။ သို့အတွက် 'အနိမိတ္တနိဗ္ဗာန်' ဟူသော ဂုဏ်ပုဒ်ကိုရ၏။

ဗုဒ္ဓအဘိဓမ္မာအနှစ်ချုပ်

၃။ နိဗ္ဗာန်ကို တဏှာဖြင့် မတောင်တအပ်၊ နိဗ္ဗာန်တွင် တောင်တအပ်သော တဏှာလည်း မရှိချေ။ ဤသို့ ပူပူဆာဆာ တဏှာဖြင့်လည်း မတောင်တအပ်၊ ပူပူဆာဆာ တောင်တတတ်သော တဏှာလည်း မရှိခြင်းကြောင့် နိဗ္ဗာန်သည် 'အပ္ပဏိဟိတ နိဗ္ဗာန်' ဟူသော ဂုဏ်ပုဒ်ကိုရ၏။

